

SOSYOLOJİK AÇIDAN FUTBOL FANATİZMİ

Football Fanaticism from the Point of Sociological Perspective

*Ahmet TALİMCİLER**

Abstract

Football game, which existed as a social phenomenon and a language of the masses in the world, unfortunately bears the violence in itself that shadows its attractiveness.

The violence that develops in the football field and its surrounding environment is not peculiar only to football game. The violence problem can not only be solved by increasing security precautions. It is necessary to associate the violence in football with the economic and social conditions. Only such a perspective can provide a base to comprehend the problem in its essence.

Keywords: Football, Violence, Hooligans, Football fanaticism, Fans.

Özet

Tüm dünyada sosyal bir fenomen olarak ortaya çıkan ve kitlelerin dili haline gelen futbol, bünyesinde ne yazık ki şiddeti barındırmakta ve bu şiddet oyunun çekiciliğine gölge düşürmektedir.

Futbol sahaları ve çevresinde gelişen şiddet sadece futbola özgü değildir. Sorun salt polisiye tedbirlerin artırılması ile de çözülemez. Futboldaki şiddeti içinde ortaya çıktığı toplumsal ve ekonomik koşullarla ilişkilendirmek gerekmektedir. Ancak böyle bir perspektif sorunu doğru kavramamızı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Futbol, Şiddet, Holigan, Futbol fanatizmi, Taraftar.

* Arş. Gör. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Giriş

Futbol, tüm dünyada sosyolojik bir hareket olarak ortaya çıkmış ve kitlelerin dili haline gelmiştir. Bugün artık futbol, sadece bir oyun olmanın ötesinde çağdaş popüler kültürün derinliklerini keşfetmemizde etkili olan bir araç konumundadır. Futbolu iyi anlamak ve analiz edebilmek, içinde yaşadığımız toplumu ve dünyayı daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Dünya üzerinde hiçbir spor dalı, futbol kadar her ülkenin sahip çıktığı ve milli kimliğin bir göstereni haline getirdiği evrensel bir referans olma özelliğine erişememiştir. İnsanlar, futbol aracılığı ile kimlik edinme ve aidiyet duygusu hissetmelerinin yanı sıra, futbol tutkusu ile kendilerinden geçerek deşarj da olabilmektedir. Futbol günümüzde şiddeti, öfkeyi, sevinci ve neşeyi içinde taşıdığı için incelenmesi ve üzerinde düşünülmesi gereken bir yapıya sahiptir. Futbolun dünya üzerinde bu kadar çok insan tarafından ilgiyle izlendiği başına sosyolojik bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Tartışılması gereken, kapitalizmin popüler sporu olan futbolda yaşanan şiddet ile kapitalist tüketim ekonomisi ve yaşam biçimi arasındaki ilişkinin boyutunun ne olduğudur. Holigan denilen taraftar kitleleri hangi toplumsal koşulların ürünüdürler? Ekonomik sıkıntılar ve modern dünyaya duyulan tepkiler ne ölçüde futbol sahalarında dillendirilmektedir?

Yaşadığı sorunları tartışıp, konuşarak çözmek yerine şiddet kullanmayı tercih eden bir toplumsal yapıda, futbolda da şiddetin yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Şiddet kullanımı toplumsal yaşamı etkisine aldığı anda, bünyesinde şiddeti barındırmakta olan sportif etkinlikler de bundan etkilenecektir. Şiddet kültürü sokakta nasıl hissediliyorsa, futbol sahalarında da o şekilde hissedilecek; dayak, küfür, kesici alet taşıma ve kullanma toplumsal yaşamamızda ne denli yer alıyorsa, futbol sahalarında da o denli yer alması kaçınılmaz olacaktır.

A. Futbol – Şiddet İlişkisi

Şiddet, insanoğlunun doğasında bulunan iç güdüsel duyguların, içinde yaşanan koşulların da etkisi ile dışa vurumudur. Bu, doğrudan karşı tarafa saldırma şeklinde olabileceği gibi, dolaylı olarak mala zarar verme, küfür etme biçiminde de gerçekleşebilmektedir (stadyumlarda yaşanan tartışmaların önemli bir kısmı küfürleşmeler sonucudur). Sporu modernitenin özgün bir fenomeni olarak nitelendiren Norbert Elias'a göre; modern sporun ayırt edici özelliği şiddetin azaltılmasıdır.

Sosyolojik Açıdan Futbol Fanatizmi
(*Football Fanaticism from the Point of Sociological Perspective*)

Uygarlaşma süreci içinde şiddet; denetim altına alınıp, başka bir mecraya kaydırılmakta ve heyecan arayışının evcilleştirilmiş hali, dövüşün evrilmiş biçimine dönüşmektedir. “Spor, fiziksel bir gücü gerektirir ve şiddeti engelleyen kurallara uyularak bu fiziksel gücün kullanılmasını sağlar.

Kurallar da en başından oyunun şematini belirledikleri gibi, yarışma boyunca oyuncuların da tutum ve davranışlarını düzenler. Bir sporu yapan bir grupta her zaman şu benzer özellikler görülür: görüntüsel bir çarpışma, bu çarpışmanın neden olduğu heyecan ve sonuçta tansiyonun sonuçla beraber normale dönmesi-boşalma”(Elias;1994:89-93). Sporun mayasında sertlik ve şiddetin bulunuyor olması, sportif ortamın saldırgan davranışın taklit edilmesi için uygun bir alan oluşturmasını sağlamaktadır. Bir spor dalı olarak futbolun amacı şiddet yaratmak değildir (kökeninde belirli bir şiddet bulunuyor olsa bile). Buna karşın futbol ‘şiddetin bir boşalım aracı’ olarak kullanıldığı alanlardan birisi haline de gelebilmektedir. Futbolun bu şekilde kullanılmasında; kitlesel ilginin yoğun olarak yaşandığı futbol sahalarının son dönemde kitlelerin yaşadıkları rahatsızlıklara yanıt vermede kullandıkları alanların başında geliyor olmasının da büyük etkisi bulunmaktadır. Futbol, günümüzde içinden bakılarak farklı toplumlar ve toplumsal yapıların gözlemlenebileceği önemli bir prizma haline gelmiştir.

Bireylerin tutmuş oldukları takımla kendilerini özdeşleştirme dereceleri, takımlarının renk ve sembollerine yükledikleri değerler, bireysel kimliğin oluşumunda etkili olmaktadır. Kişinin hayatında futbol önemli bir yer tuttuğunda, kimliğin dikey yapılanışının en tepesinde futbol kimliği yer almaktadır. Fanatik ve fanatik eğilimli olanlarda taraftarlık dikey kimlikte yer almakta ve taraftarlığın ölçüsünde(değişen ölçülerde) taraftarlık hiyerarşisi oluşmaktadır. Taraftarlık hiyerarşisinde üst noktada yer alan taraftarlar için tutulan takım hayatın en önemli yönlerinden birisidir. Merçil ve Akyol’un çalışmasına göre; “Futbol hayatımda önemli bir yer tutuyor diyenlerin oranı %62.3’tür. Bu rakam ultra-fanatiklerde %93.1’e çıkmaktadır. Takımım kazandığında kendimi iyi hissederim diyenlerin oranı %89.6, kaybettiğinde üzülürüm, kızarım diyenlerin oranı ise %68.5’dir. Taraftarların %25.1’i takımlarına olan sevgilerini vatan sevgisiyle özdeşleştirmekte. Takım sevgisini aile sevgisine benzetenlerin oranı ise %11.3’tür”(Akt. Ünsal;2005:216). *Yaşarken Kalbimde, Ölünce Kabrimdesin-Sen Bizim Her şeyimizsin- Die For You-Die Kill You* pankartları ülkemizdeki fanatikliğin boyutu hakkında ilginç ipuçları vermektedir. Futbol tek bir çerçeveye yerleştirilemeyecek kapsamlı bir spor dalıdır. Futbol olgusu, oynanan maçın ötesinde anlamları bünyesinde taşımaktadır.

Maçın oynandığı stadyumlar, tıpkı kitlesel temsiliyetlerde yaşanmakta olduğu gibi kitlelerin anlam dünyalarında geçişkenliğe izin verilen yerler olduğu içindir ki futbol, asla sadece futbol değildir.

Futboldaki başarı ve başarısızlığın kesin ve kısa bir süre içinde elde ediliyor olması heyecan ve gerilimi de beraberinde getirmektedir. Rekabeti içeren yarışmalar birinin kazanması bir diğerinin kaybetmesi anlamına gelir.

Futboldaki başarı güzel futbol ortaya koymak şeklinde nitelendirilse de aslında beklenen mutlaka galibiyet, şampiyonluk gibi hedeflerdir. Bu hedeflere ulaşmada izleyici ve sporcunun beklentileri farklı biçimlerde gerçekleşmektedir. Hayatın her alanında başarısızlığa uğramış ve başarı için kendisini tuttuğu takımla bütünleşmiş bir taraftar için mağlubiyeti getiren bir son dakika golü her şeyin sonudur. Son umudunu da yitiren biri öfkesini farklı yerlerden çıkarmaya çalışabilir. Saha içinde başarıya endekslenen ve takımının galibiyeti için her türlü yaklaşımı mubah sayan taraftar, kendi takım oyuncularının yaptığı faulleri görmezden gelirken, rakip takımın en ufak bir hareketini karşı büyük bir tepki gösterir ve saha içinde takımında agresif oyuncuların bulunmasını arzular. Çünkü onlara göre, bu oyuncular onların yapmak istediklerini saha içinde uygulayıp yürekleri ile oynarlar. “Şiddete başvuran oyuncu izleyiciyi de özendirir. İzleyici önce oyuncuyu onaylar, onay ödül anlamını taşır. Cezalandırılmadığını, tam tersine onaylandığını anlayan oyuncuyu tutmak oldukça güçtür. İzleyici oyuncuyu onaylamakla kalmaz, şiddete katılır” (Büker;1993:77). Maç öncesi iki takım taraftarları arasında yaşanan şiddet, maçın getirmiş olduğu stresli atmosfer sonrasında da artarak stadyumun dışında sokaklarda, kahvelerde de sürer gider.

Şiddetle bağlantılı sportif karşılaşmalar genel olarak takım halinde yapılmakta olanlardır. Rakip takım yada ‘öteki’ imgesi rekabet-yarışma çerçevesinde şiddetin yaşanmasında etkili olmaktadır. Takım halinde yapılan müsabakalarda sporcuların fiziksel temasının daha fazla oluşu da saldırganlıkla ilgili yüklemeleri yukarıda belirttiğimiz izleyici faktörünün de etkisi ile arttırmaktadır. Takım halinde yapılan Basketbol-Buz hokeyi gibi sporlarda da saha içinde ve dışında şiddet yaşanmaktadır. Ancak futbol ve şiddetin ön planda yer almasının nedenleri futbolun kendi fiziksel özellikleri ve kitlesel yapısında bulunmaktadır. “Futbolun, şiddetle bağlantısını kolaylaştıran en önemli özellik, karşılaşmaların yapıldığı stadın büyüklüğüdür.

Stat büyüklüğü, izleyiciler açısından kimlik belirsizliğinin kolaylaşmasında önemli bir rol oynamaktadır...Kimlik belirsizliği, sözel ve fiziksel taciz ve saldırganlık durumlarında, karşılık ya da ceza görme olasılığının en aza inebilmesinden dolayı, bu tür kalabalıklar toplumsal ya da

Sosyolojik Açıdan Futbol Fanatizmi
(*Football Fanaticism from the Point of Sociological Perspective*)

yasal açıdan onay görmeyen davranışların sergilenmesine uygun bir zemin oluşturmaktadır. Üstelik aynı takımın taraftarlarıyla bir arada bulunma, böylesine davranışlar için birey üzerinde baskı da yaratabilmektedir” (Hovardaoğlu;1999:3). Dünyada futbol izleyicilerinin %85’ten fazlası erkektir ve bunların yarısından fazlası da yaşları 15-24 arasında değişen gençlerdir. Gençlik, kişinin kendi benliğini inşa etme dönemidir. Bir takımın taraftarı olmak, gencin kendisini özdeşleştirebileceği aidiyet hissi edinebileceği bir grubun parçası olmasını sağlar.

Köknel’e göre; “takımının renkleriyle birleşip, özdeşleşen genç; amaçlarını, beklentilerini, takımının gücüne, üstünlüğüne,yengisine bağlar. Taraftarı oldukları takımın ‘fedailiğini’ yaparak toplumda rol ve yer kazandıklarına da inanırlar. Takımlarının üstünlüğü uğruna saldırganlığı ve şiddeti saygınlık simgesi kabul ederler” (Köknel;1996:236). İstatistikler şiddet olaylarının daha çok gençler tarafından gerçekleştirildiğini ve gençlerin suç işlemeye eğilimli olduğunu ortaya koymaktadır. Tepkilerin sözden çok eylemler ve davranışlarla gösterilmesi bu dönemin belirleyici özelliğidir. Bireyin üyesi bulunduğu grup saldırgan davranışları benimsemiş ve şiddet kullanmayı kanıksamışsa, şiddet kullanmak grubun tüm bireyleri için kaçınılmaz hale gelecektir. Grup normları kişiyi şiddet kullanmaya itecektir. Saldırganlık Zanı ve Kirchler’in belirttikleri gibi grubun şiddeti benimsemesine bağlıdır, böyle durumlarda şiddet bir grubun başkalarından ayrıldığı ve onlara üstünlük sağladığı bir alan haline gelecektir.

Şiddet kullanmada özellikle işsiz seyirciler ve öğrenci gençler ilk sırada yer almaktadır. Futbol fanatizmi özellikle şehirleşme ve endüstriyel gelişmenin daha yoğun olduğu alanlarda daha uygun zeminler bulmaktadır. Bu alanlarda işsizlik kendisini hissettirmekte ve kente yeni gelen kişilerin kimlik kazanımında futbol etkili olmaktadır. Futbol fanatizmi üzerinde yapılan araştırma bulgularına göre; seyirci taşkınlıklarının, eğitim seviyesi, ekonomik sorunlar ve sosyo-demografik özelliklerle yakından ilişkisi bulunmaktadır. Zanı ve Kirchler’e göre; “şiddet eylemlerine katılan futbol fanatikleri genellikle genç, işsiz ve kendi şiddet eylemlerini daha çok dış faktörlere bağlayan, yetersiz eğitim görmüş kimselerdir” (Zanı&Kirchler;1991:21). A.Rovers’ın “İtalya’da futbol şiddeti” konulu çalışmasına göre ise; “futbol holiganizmi, şehirleşme ve endüstriyel gelişmenin daha fazla olduğu alanlarda daha uygun zeminler bulmaktadır. Futbol holiganizmi olaylarına katılanların hemen hepsi çok gençtir.

Futbol maçlarıyla ilgili olaylarda yer alanların %64.7’si 21 yaşından küçüktür” (Rovers;1991:330). Fanatik taraftarları üreten yerleşim birimleri en

yüksek işsizlik oranlarına sahip olan yerlerdir. Ekonomik bunalım dönemlerinde en ağır koşullarla yaşamlarını devam ettirmek zorunda kalan bu insanlar için, futbol bir nevi yaşama tutunma noktası olmaktadır. Bütün bu çalışmalar ve futbol fanatizminin hangi koşullarda ortaya çıktığını açıklamaya çalışan görüşler, özellikle üst sınıfa mensup olan kişilerin nasıl oluyor da futbol fanatizmi içinde yer aldıklarını açıklayamamaktadır.

Yukarıda belirtilen koşullar futbol fanatizminin oluşmasında etkilidir, ancak yeterli değildir. 1960'lı yıllardan itibaren futbol fanatikliği olgusunun biçimlenmesinde şu etkenler belirleyici olmaya başlamıştır;

1) İşçi sınıfının kaba ve saygın kesimleri içinde ve bunlar arasındaki ilişkilerde görülmekte olan yapısal değişimler.

2) Teenagerlere (13-18 yaş arası) özgü boş zaman pazarının yükselişi.

3) Genç taraftarların gerek ülke içinde gerek ülke dışındaki deplasman maçlarına gitme imkanlarındaki ve isteklerindeki artış.

4) Futbolun kendisinin yapısındaki ve kulüplerle taraftar arasındaki ilişkilerdeki değişimler.

5) Futbol otoritelerinin fanatikliğin önüne geçme yönündeki belirli girişimleri ve bu sürece merkezi hükümetin dahil olması.

6) Kitle iletişim araçlarının yapısındaki ve işleyişindeki değişimler; özellikle televizyon çağının başlangıcı ve rekabetle üretilmiş popülist haber değeri taşıma kavramı ile 'tabloid' basının ortaya çıkışı.

7) Yakın zamanlarda gençlik işgücü pazarının gerçek anlamıyla çöküşü" (Dunning&Murphy&Williams;1989:222-223).

Bir spor dalı olarak futbolun amacı şiddet yaratmak değildir. Buna karşın futbol, 'şiddetin bir boşalım aracı olarak kullanıldığı alanlardan birisi haline de gelebilmektedir.' 1993'de Jorge Valdano'nun hesaplarına göre son 15 yıl içinde Arjantin statlarında meydana gelen şiddet olaylarında ölenlerin sayısı 100'ün üzerindedir. "Valdano; şiddet olaylarının halkın günlük yaşamında karşılaştığı sosyal adaletsizliklerle doğru orantılı olarak arttığını belirtiyor. Dünyanın her yerinde iş bulamayan, umudunu yitiren, içleri öfke dolu gençler bulunduğu sürece, 'bu olaylar artmaya devam edecektir' saptamasını yapıyor. Valdano'nun bu açıklamalarından birkaç ay sonra Buenos Aires'in Boca Juniors takımı ezeli rakibi River Plataya 2-0 yenildi. Stadın çıkışında Riverli iki taraftar kurşunlanarak can verdi. Genç bir Boca taraftarı televizyon kamerasına şöyle diyordu; şimdi 2-2 berabereyiz" (Galeano;1997:234).

Sosyolojik Açından Futbol Fanatizmi
(Football Fanaticism from the Point of Sociological Perspective)

Türkiye’de futbol sahalarında şiddetin ortaya çıkış nedenlerinin başında ülke ekonomisindeki bozukluğun, toplumsal ve kültürel alanlardaki çöküntüyü hızlandırması gelmektedir. Türkiye’de son on yılda hızla artan şiddet katsayısı ve gerilim başımızı çevirdiğimiz her tarafta kendisini hissettirmektedir. Hayatımızın her alanı gerilim üretmekte ve bu gerilimler yaşantımızı tehdit etmektedir. Şiddetin kutsandığı bir ortamda doğan çocuklar her an şiddetle karşılaşmaktadırlar (ailelerinde şiddet yaşanmakta ya da ana-babaları bizzat çocuk üzerinde şiddet kullanmaktadır, okulda öğretmenlerinden, sokakta arkadaşlarından şiddet görmekteler). Ülkemizde hayatın her alanında yenilgiye uğrayanlar için üç büyük takımdan birisinin taraftarı olmak en azından futbol sahalarında başarıyı yakalama arzusudur.

Türkiye’deki taraftar sayısının dağılımında ve kulüpler düzeyindeki başarı sıralamasında da Fenerbahçe-Galatasaray ve Beşiktaş kulüpleri başta yer almaktadırlar. Türkiye’de futbola hakim olan bu kulüplerin ve onların medyadaki etkisi, futbolseverlerin farklı renklerle kuracağı birlikteliğe olumsuz yaklaşmakta ve kendi egemenliklerini ülkenin her yanında arttıracak örgütlenme modellerini hayata geçirmektedirler.

Ne yazık ki daha başından itibaren sadece kendi takımına odaklanma anlayışı, futbolun güzel yönlerini görmeyi engellemekte ve tek bir sonuca odaklanmaya neden olmaktadır. Galibiyetlerin ve şampiyonlukların kutsandığı böylesi bir yapılanmada eğer sonuç fanatik taraftarın istemediği biçimde gerçekleşirse, kendi takımının futbolcularına yönelik şiddet uygulamaktan kaçınılmamaktadır (Fenerbahçe kaptanı Rüştü Rençber , 15.12.1999 tarihinde Fenerbahçe’nin Pendikspor’la oynadığı kupa maçında yenilip elenmesi sonrasında, kulüp tesisleri içinde taraftarlarca feci şekilde dövülmüştür).

Futbol sahalarında yaşanan şiddet hareketlerinde bir diğer etken, taraftarlara futbolun üç neticeli bir oyun olduğunu anlatması gereken futbol medyasıdır. Ülkemizde futbol medyası yaptığı üç kulüp eksenli yayınlarda, bu kulüp taraftarlarına yönelik fanatik bir dil kullanmak suretiyle, oyunu oyunluktan çıkarmakta ve futbolun güzelliğine zarar vermektedir. Daha çok tiraj ve reyting uğruna futbol bir savaş gibi sunulmakta ve daha sonra da yaşananlar için; ‘sahalarımızda görmek istemediğimiz spor adına utanç verici görüntüler’ ifadesini kullanılmaktadır. 28-04-1997 tarihinde Karabükspor-Erzurumspor arasında oynanan karşılaşmada 90.dakikada Karabüksporun golünü atan Erdoğan Yılmaz adlı oyuncu, bu gol üzerine çıkan olaylar sonrasında SHOW TV ana haber bülteninde şunları söylüyordu; “Bütün takımlar galibiyete şartlanmış durumdalar. Aksini kabullenmek istemiyorlar, artık bizim oynadığımız oyun, oyun olmaktan çıktı. Biz oyun oynamıyoruz.”

Her ne olursa olsun kazanma anlayışı, 'ölmeye ölmeye geldik-bu maçı alacağız başka yolu yok' tezahüratlarının kendisini hissettirdiği bir ortamda şiddet kaçınılmaz olacaktır.

Sahalarımızda şiddet kullanımının nedenlerinden bir diğeri, ülkemizin genç bir nüfus yapısına sahip olması, bu gençlere gereken imkanları sağlayamaması ve bu kitlenin işsizlik sorunlarıdır. Son yıllarda suç oranlarının arttığı ve özellikle 16-22 yaş arası gençlerin suça daha çok karıştığı bir ortamda, futbol sahalarında etkili olan kitlenin de yine bu yaş grubu arasından çıktığı görülmektedir. Avrupa'nın bir çok ülkesinden daha fazla genç nüfusa sahip bulunan ülkemizde, genç nüfusun geleceğe yönelik beklentilerinin karşılanması, okul döneminden başlayarak başarısızlanmakta ve bu gençler için futbol taraftarlığı, kendi kimliklerini edindikleri, bir gruba ait olduklarının farkına vardıkları ve karşılıksız sevdikleri bir varlığı (takımlarını) onlara verebilmektedir.

Şiddetin yaşanmasında; futbol federasyonunun yapısındaki olumsuzluklar, kulüp yöneticilerinin, futbolcuların, teknik adamların bilinçsiz demeçleri, stadyumlarımızın ilkel ve kötü koşulları ile güvenliği sağlaması gereken güvenlik güçlerinin zaman zaman yaptıkları olumsuz uygulamalar da etkili olmaktadır.

B. Kapitalizmin Popüler Sporu Olan Futboldaki Şiddet: Holiganizm

Futbol, içinde yaşadığımız yüzyılın en çok sevilen ve izlenen spor dalıdır. Futbolun her geçen gün daha çok kazandırıyor olması, bu spora olan bakış açısının değişmesine ve futbolun bir orta sınıf sporu haline getirilme çalışmalarının hızlanmasına yol açmıştır. Sermaye sahiplerinin futbola bu doğrultuda yaptıkları her müdahale, futbolun özünden uzaklaşmasına ve ruhunu yitirmesine neden olacaktır. Futbol sahalarının daha elit bir kitleye bırakılma çabaları, stadyumların yeniden düzenlenmesini, bilet fiyatlarının yükseltilmesini ve kulüplerin televizyon yayınlarına olan bağımlılığının artışı hızlandıracaktır. "Futbol, kapitalizmin popüler sporu.

Bu üretim ilişkileri içinde doğup gelişmiş, bu sporun bugünkü hayatla kopmaz bağları var ve kapitalist sistemin yön verdiği hayat, başlı başına bir şiddet içeriyor ya da insanda zaten var olan şiddet dürtüsünü ölçsüz biçimde pompalıyor" (Zat;1997:28). Hayatın her alanında şiddet yaşanıyor iken sadece stadyumlarda yaşanan şiddetten söz etmek ve oradaki şiddete yönelik tedbirler almak ne derece tutarlı olacaktır?

Sosyolojik Açıdan Futbol Fanatizmi
(Football Fanaticism from the Point of Sociological Perspective)

Stadyumlardan düşük gelir grubuna mensup olan kişilerin uzaklaştırılma çabaları şiddeti ortadan kaldıramayacak, şiddetin yönünü ve derecesini de değiştirecek ve belki de kontrolünü de güçleştirecektir. Bunun içindir ki futbol maçları sadece bir karşılaşma olmanın ötesinde, stadyumda yer alan kitle için yerine getirdiği işlevlerle birlikte çok daha derin bir oyundur. Bunun için İtalya'da "Holigan şiddetinin ulaşmaya çalıştığı gerçek bir sonuç olmadığını düşünmek neredeyse genel kabul görüyor.

Belki de, gizli ve itiraf edilemeyen bir şekilde, huzursuzluklar yaralanmalar ve birkaç ölüm vakası, bir spor olayı kapsamında, toplumsal sistemin doğasına eleştiri getirmeyen bir bağlamda olduğunda kabul edilebilir bir maliyet olarak görünüyor. Raymond Aron 'şiddetin orada olması, başka yerde olmasından daha iyidir' diye yazmıştır" (Biasi;2000:111). Bu anlayışa göre, şiddetin belirli bir düzen içinde tutulma arzusu için stadyumların ne denli önemli yerler olduğunu gözler önüne sermektedir. Bireyler, evinde ve çevresinde yaşadığı sıkıntıları, başarısızlıkları seyirci olarak belirli bir kümeye ait olarak kısa bir süre için bile olsa üzerlerinden atabilmekte ve kalabalık içerisinde kendilerini daha güvende hissetmektedirler. Kalabalık içgüdüleri açığa çıkarmakta, taklit etme yolu ile yapılan hareketler hızla yayılmaktadır. Bunun için de stadyum dışına taşan hareketlerin kontrolü çok daha güç olmaktadır, çünkü bu hareketler anlık (spontane) oluşan küçük grupların holiganizmi şeklinde gerçekleşmektedir.

Futbolun kapitalist üretim ve tüketim mantığı ile kurmuş olduğu ilişkinin yarattığı yeni olanaklar sonrasında futbol adeta bir iktidar nesnesi haline dönüştürülmüş ve futbol üzerinden toplumsal yaşama bir takım değerlerin transfer edilmesinin yolu açılmıştır. Toplumsal yaşamda karşılaşılan sıkıntı ve sorunların taşındığı yerlerden birisi haline dönüşen futbol sahaları bu süreçte çeşitli kişi ve grupların şiddet gösterilerinin sergilendiği alanlar haline gelmeye başlamışlardır. Bu sürecin hızlanmasında etkili olan bir diğer süreç de hiç kuşkusuz futbolun metalaşma sürecindeki hızlanma ile birlikte futbol üzerinde toplanan rantın miktarının artması ve bu ranttan pay almak isteyen bir takım grupların oluşmaya başlamasıdır.

Mutlak surette başarıyı ve kazanmayı yücelten bir toplumsal değerler hiyerarşisi içerisinde kaybedilen sadece bir maç ya da kupa değil hayatın ta kendisi haline dönüşebilmektedir.

Farklılık yerine tek tipliğin özendirildiği bir ortamda futbol sahalarında rakip taraftarlar yok edilmesi gereken ve her türlü güç ve ayrıcalığın kullanılması ile alt edilmesi gereken varlıklara dönüştürülmekte ve şiddetin dozajı sözel şiddet uygulamalarından(küfürler, aşağılayıcı slogan ve şarkılar)

fiziksel şiddet içeren(yaralama hatta öldürmeye kadar) uygulamalara doğru değişen oranlarda yaşanabilmektedir. Futbolun oyunculuktan çıkarılıp bir iş haline dönüştürüldüğü bir ortamda alınacak her türlü önlem ve müdahaleye karşın şiddetin önüne geçebilmek ne yazık ki son derece güçtür.

Sonuç ve Öneriler

Şiddetin her an kendisini hissettirdiği bizim gibi ülkelerde hayatımızın her alanı ve anı şiddetle iç içe sürüp gitmekte ve bu şiddet stadyumlara da taşınmaktadır. Stadyumlarda yaşanan şiddeti, toplumsal hayatta yaşanan şiddetten bağımsız bir olguymuş gibi ele almak ve tribünleri dolduran kitleleri sanki bu toplumun ürünü değillermiş gibi düşünüp, küfür ettiklerinde, olay çıkardıklarında yargılamak, sorunun kökenine inememek anlamına gelir. Futbol sahalarında yaşanan şiddet hareketlerinin en önemli sonucu, spordaki dostluk ve rekabetin yerini giderek düşmanlığa ve saldırganlığa bırakmasıdır. Oyunun, oyunculuktan çıkarılması yani Huizinga'nın belirttiği, 'oyunun olanaksızlaşması' durumunda gerçek bir uygarlığın varlığını sürdürdürebilmesi de olanaksız bir hale gelecektir. Her ne olursa olsun, yeter ki bizim takımımız kazansın mantığı içerisinde yapılan her türlü eylem kısa süreli başarılar getiriyor gibi gözükse bile bundan asıl zararlı çıkacak olan doğrudan oyunun, yani futbolun kendisi olacaktır. Şiddetin, futbolun güzelliği ile rekabetin getirdiği 'daha ileriye, daha iyiye' gitme tutkusunun önüne geçmesine izin verilmemelidir.

Futbolu nasıl gördüğümüz sorusu, futbol sahalarında yaşanan şiddet hareketlerine yönelik alacağımız tedbirlere ve yaklaşımlara da ışık tutacaktır. Futbol gibi ülkemiz insanını kaynaştırma potansiyeli hayli yüksek olan bir spor dalı üzerinde yeterince durulmadığı ve özellikle büyük kentlerimizde yaşayan birçok insan için futbolun neredeyse tek bir arada tutma unsuru olduğu gerçeğini gözden kaçırmamalıyız.

Futbol sahalarında ve çevresinde gelişen şiddetin sadece futbola özgü olduğunu ve polisiye tedbirlerin artırılması ile çözülebileceğini düşünmek sadece günü kurtaracak tedbirler önermek anlamına gelecektir. Hayatımızın her alanını tehdit eden şiddet fenomenini futbol özelinde tüm tarafların katılımı ile alt düzeylere indirebiliriz. Bunun başlıca yolu ise futbol üzerinde gerçekten samimi bir şekilde düşünmekten ve bir takım kararların alınıp uygulanmasından geçiyor. Tribünlerde bambaşka bir maç oynanmakta ve bu oynanan müsabakanın şiddeti de ülkemizin ekonomik koşullarında yaşanan sıkıntılarla birlikte giderek daha da yükselmektedir. Bu şiddet ateşini düşürmek zorundayız. Aksi takdirde özellikle Fenerbahçe-Galatasaray arasında oynanan

müsabakalarda yaşananlarda olduğu gibi rekabetin ön plana geçmesi gereken sportif etkinliklerin düşmanlığa doğru gitmesi kaçınılmaz olacaktır.

Futbol sahalarında yaşanan şiddetin kaynağı olarak daima futbol seyircileri gösterilmekte ve yapılan bütün düzenlemeler onlara yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Oysa ki yaşanan şiddetten en fazla mağdur olan kesim, sürekli olarak suçlu olarak gösterilen futbol seyircileridir. Bu seyirciler sadece fiziksel şiddete maruz kalmamakta aynı zamanda stadyum içinde ve çevresinde kimliksizleştirilmekte, değersizleştirilmekte ve aşağılanmaktadır. Tribüne tuttuğu takımı izlemeye, hayatında değer verdiği bir varlıkla buluşmaya giden bu insanlar, psikolojik işkencenin yukarıda saymış olduğum dört unsuruna da maruz kalabilmektedirler. Türkiye’de özellikle 1980 sonrası futbol ve futbol üzerinden toplumsal yaşama aktarılan değerlerde farklılık yerine tep tiplik özendirilmiş ve kıymet görmüştür. Türkiye’de futbola hakim olan üç büyük kulübün ve onların medyadaki-federasyondaki-hakemler üzerindeki-güvenlik güçleri üzerindeki etkinlikleri ve güçleri, futbolseverlerin farklı renklerle kuracağı birlikteliği daha başından ortadan kaldırmış ve bu kulüplerin kendi egemenliklerini ülkenin her yanında arttıracak örgütlenme modellerini hayata geçirmeleri sonrasında futbol üzerinde sürekli konuşulan ve komple teorileri üretilen bir oyuna dönüştürülmüştür.

Böylesi bir oluşumun içerisinde dönen para ve rant miktarının artması sonrasında futbol sahaları ile ilişkisini arttıran bir diğer kesim ise hakem ayarlamaları, şike, bahis ve benzeri konularda devreye giren mafya olmuştur. Futbolun yarattığı sembolik iktidar gücünün, medyanın futbol ile kurmuş olduğu bağlantı sonrasında yükselişe geçmesi ile birlikte yönetimlerde bulunan kişilerin, yönetimlerini sürdürebilmek amacı ile bir takım tribün liderleri ve amigolar ile kurmuş oldukları bağlantılar sonucu; bu kişilere bedava bilet verilmesinden, deplasman maçları için otobüs tahsis edilmesine ve gerekli ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar gidebilen tehlikeli bir oluşumun temelleri atılmıştır. Kulüp yönetimleri ile bu kişiler arasında kurulan birlikteliğin olumsuz sonuçları ise futbol sahalarında şiddet dalgasının yükselişe geçmesi ve çıkan olayların tribünlerde adam öldürme boyutuna kadar varabilmesi ile sonuçlanmıştır. Artık futbol sahaları gerçek futbolseverler için her geçen gün daha tehlikeli ve istenilmeyen yerler haline gelmeye başlamıştır. Gerçek futbolsever tribünleri terk etmekte ve onların boşalttığı alanı tribünlerde kendi maçını oynamak isteyen, küfür ve şiddeti benimseyen kişiler almaktadır.

Neler Yapılmalı:

- Kulüp yönetimleri ile çeşitli tribün liderleri ve grupları arasında kurulan organik bağlantı ortadan kaldırılmalıdır,

- Tüm tribünler numaralı hale getirilmeli ve kulüplerin ücretsiz bilet dağıtımını engellenmeli, buna uymayan kulüpler ve kulüp yönetimlerini önce ağır para cezası, aynı suç tekrarlandığı takdirde küme düşürülme cezası getirilmelidir,
- Stadyumların fiziki yapısı yeniden düzenlenmeli ve bu çerçevede tüm tribünler numaralı koltuklardan oluşturulmalıdır. Stadyumun giriş ve çıkış kapıları rahat giriş ve çıkışları sağlayabilecek şekilde düzenlenmelidir. Kapılarda aramalarda x-ray cihazları bulundurulmalıdır,
- Ülke futbolunun üç büyük kulüp egemenliğinden kurtarılabilmesi, daha adaletli ve kaliteli bir lig organizasyonunun gerçekleştirilebilmesi için naklen yayın bedellerinin dağıtımında yeni bir yapılanmaya gidilmeli, alt yapılardan oyuncu yetiştirip oynatan kulüpler federasyon tarafından desteklenmelidir,
- Sporun gerçek anlamı kitlelere yeniden hatırlatılmalı,
- Yaşanan olaylara karşı net bir biçimde kuralların altı çizilmeli, stadyumlarda olay çıkartan kişi ya da kişiler için standart yaptırımlar geliştirilmeli,
- Taraftarlara yönelik kampanyalarla şiddetin futbol üzerindeki etkileri anlatılmalı,
- Kulüpler-Federasyon-Taraftarlar ve devlet yetkililerinden oluşan, taraftarların eğitilmesine dönük proje ve uygulamalar bir an önce hayata geçirilmeli,
- Ülkemizde federasyon bünyesinde, futbol sahalarında yaşanan şiddetle ilgili olarak bir birim kurulmalı ve bu birimin Türkiye'nin her yerinden elde ettiği verileri bir merkezde toplanması sağlanmalı. Bunun için taraftarların stadyumun içinde ve dışındaki davranışları gözlenmeli, özellikle şiddet çıkaran grupların hareketleri izlenmeli,
- Taraftar ve taraftar topluluklarının kulüplerle olan ilişkileri güçlendirilmeli, bu grupların daha aktif bir biçimde kulüplerde yer almalarının yolları açılmalı,
- Futbolda Fair Play anlayışının yerleştirilmesi ve ödüllendirilmesi doğrultusunda çeşitli etkinlikler düzenlenmeli. Örneğin her hafta sonu en çok gol atan oyuncu, haftanın takımı seçildiği gibi, o hafta fair play ruhuna en çok yaklaşan isim ya da isimler belirlenmeli ve sezon sonunda bu isimler ve takımlar federasyon tarafından ödüllendirilmeli,

Sosyolojik Açıdan Futbol Fanatizmi
(Football Fanaticism from the Point of Sociological Perspective)

- 30-11-1990 tarihinde imzaladığımız Taraftar Şiddetine Karşı Avrupa Sözleşmesine ve UEFA'nın stadyum güvenliği ve konforuna ilişkin şartlar bir an önce uygulanmalıdır.

Kaynaklar

- BİASİ, De Racco (2000), "İtalya'da Polisin Holiganizmi Denetleme İşi", *Birikim Dergisi*, Eylül, s:137.
- BÜKER, Seçil (1993), *Tenisten Sonra Sodasız Viski*, Ankara: İmge Yayınları.
- DUNNING, Eric&MURPHY, Patrick&WILLIAMS, John (1989), "Futbol Fanatığı Davranışının Sosyolojik Bir Açıklamasına Doğru"(içinde), *Antropolojik Açidan Şiddet* (Ed. David Riches), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ELİAS, Norbert (2002), "Spor ve Şiddet Üzerine", *Toplumbilim Dergisi*, Ekim, s:16.
- GALEANO, Eduardo (1997), *Gölgede ve Güneşte Futbol*, İstanbul: Can Yayınları.
- HOVARDAOĞLU, Selim (1999), "Spor ve Şiddet: Bir Model Önerisi", *VI. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu*, Ürgüp.
- KÖKNEL, Özcan (1996), *Bireysel ve Toplumsal Açidan Şiddet*, İstanbul: Altın Kitaplar.
- ROVERS, Antonio (1991), "Football Violence in Italy", *International Review For the Sociology of Sport*, 26.4.
- ÜNSAL, Artun (2005), *Tribün Cemaatinin Öfkesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ZANI, Bruno&KIRCHLER, Eric (1991), "When Violence Overshadows the Spirit of Sporting Competition: Italian Football Fans and Their Clubs", *Journal of Community and Applied Social Psychology*, v:1.
- ZAT, M (1997), "Hijyenik Stadlar", *Gazete Pazar*, 6 Nisan.